

Biodiversiteit reportage

Waar is de veldleeuwrik? Naarmate meer soorten verdwijnen, nemen ook onze natuurervaringen drastisch af. 'De wereld is armer geworden en daarmee zijn we hele dimensies van ons eigen leven kwijt.'

We zijn het struinen in de natuur verleerd

tekst **Sebastian Grosscurt**
foto's **Joris van Gennip**

Toen ik een klein jongetje was", vertelt Martin Drenthen, "ging ik in de wei bij ons in de buurt een veldboeketje plukken, om aan mijn moeder te geven. Dat kon gewoon, daar hoefde je geen speciale plek voor op te zoeken. In elke wei stonden 's zomers al die veldbloemen." Dat kan nu niet meer, verzucht de universitair hoofddocent in mens-natuurrelaties aan de Radboud Universiteit. "Ook heel gewone soorten verdwijnen, zoals de veldleeuwrik. Dat was een algemene vogel en die is er nu bijna niet meer. Dat is een van de dingen die ik mis op het platteland in de zomer."

De veldleeuwrik deelt zijn lot met vele andere hedendaagse soorten. Waar vulkanen of klimaatveranderingen de eerste vijf wereldwijde uitstervingsgolven in gang zetten, heeft de mens in de afgelopen 150 jaar eigenhandig de zesde massa-extinctie ingezet. Nederland is koploper in het uitroeien van planten en dieren: slechts 15 procent van de originele soortenrijkdom is over.

Niet alleen soorten zijn aan het uitsterven, maar ook onze natuurervaringen. Zonder veldleeuwrik in het weiland, geen mo-

Natuurkenners lijden aan landschapspijn: de herinnering aan een landschap dat niet meer bestaat

gelijkheid om de vogel te spotten, geen kans om je te verwonderen over zijn uitbundige zangvluchten. In 1975 muntte de Amerikaanse vlinderkundige Robert Pyle de term *extinction of experience* om precies dit fenomeen te omschrijven.

Wildheid wordt zeldzamer, de soortencompositie wordt steeds eentoniger, natuurgebieden zijn door verstedelijking steeds verder weg, en zo tuintelt de diversiteit in ervaringen die een mens kan hebben. Dit proces, zo stelde Pyle, kweekt apathie ten opzichte van milieuproblemen en leidt tot verdere ecologische schade. Een alsmaar versnellende neerwaartse spiraal.

Verstoorde relatie

"De wereld is armer geworden en daarmee zijn we hele dimensies van ons eigen leven kwijt", zo stelt Drenthen. Volgens Drenthen is de biodiversiteitscrisis een symptoom van de verstoorde relatie met de natuur en dit ziektebeeld wordt nu zichtbaar in het landschap. "We hebben steeds meer

te maken met ons eigen spiegelbeeld. Daar zit voor mij de crux."

"We hebben net zoveel ervaringen als vroeger, alleen is de aard van de ervaringen veranderd. We komen alleen mensendingen tegen en worden we steeds minder geconfronteerd met dingen die van een andere orde zijn, die niet voor ons gemaakt zijn. Vooral de bio-massaliteit, bijvoorbeeld de overweldigende ervaring van honderdduizenden vogels die opvliegen, is verdwenen."

"Mensen die veel van natuur weten kunnen hier enorm onder lijden en zelfs depressief worden. Met hun ontwikkelde blik zien ze een landschap waar soorten moeten leven, die allemaal weg zijn." Drenthen noemt dit landschapspijn, naar het voorbeeld van journalist Jantien de Boer. "Ze ervaren de pijn van de afwezigheid van die soorten. Ze hebben herinneringen aan een landschap dat niet meer bestaat."

De monocultuur van natuurervaringen blijft paradoxaal genoeg veelal onopgemerkt. Ook voor ervaringen geldt: onbekend maakt onbemind. In het boek *Natuuramnesie* stelt Marc Argeloo dat elke nieuwe generatie de soortenrijkdom in de tijd van haar voorouders vergeet. De jongste generatie blijft achter met een verschaald beeld van hoe de omgeving eruit kan zien, en dus van wat er ervaren kan worden. Dit maakt het uitsterven van ervaringen zo moeilijk geneesbaar. De patiënt weet zelf amper dat hij ziek is.

De natuuronervarenheid heeft ook zijn weerslag op onze kennis, ontdekte Michiel Hooykaas. Voor zijn promotieonderzoek aan de Universiteit van Leiden legde hij fo-

Wildernisgids Marijke van Langen ervaart de natuur in de Amsterdamse Waterleidingduinen.

Er waren zelfs kinderen die erachter kwamen dat ze nog nooit een kraai hadden gezien

to's van Nederlandse diersoorten aan verschillende mensen voor met de simpele vraag: welke soort is dit? De score van deze dierenquiz was verbazingwekkend laag.

"De kinderen kenden gemiddeld een op de drie soorten. Sommige wisten geen enkele soort te herkennen. Er waren zelfs kinderen die erachter kwamen dat ze nog nooit een kraai hadden gezien", vertelt Hooykaas. "Een soortgelijke studie in Duitsland liet zien dat de soortenkennis daar in 12 jaar tijd met 15 procent was afgenomen. Dit past in het beeld dat natuurervaringen, en daarmee kennis over die natuur, uitdoven."

Dat ook de meest algemene soorten onbekend zijn wijst er volgens Hooykaas op dat het kennisgebrek – en dus de natuuronervarenheid – niet zozeer te maken heeft met lage biodiversiteit in de directe omgeving. Iedereen kan in zijn dagelijks leven een kraai tegenkomen, toch blijft de vogel voor sommigen onopgemerkt.

Hooykaas: "Het lijkt eerder te liggen aan

onze oriëntatie op de natuur. Kinderen weten allemaal wat een tijger of een olifant is en ze kunnen met gemak alle Pokémons onderscheiden, maar de dieren uit de directe omgeving kennen ze niet."

"Mogelijk hebben ze minder belangstelling voor inheemse soorten, omdat ze relatief saai lijken ten opzichte van exotische dieren die we in de media vaak zien. Daarnaast verliezen buitenactiviteiten gericht op natuur mogelijk aan populariteit en kan het voor basisschoolkinderen lastig zijn om kinderen de natuur in te nemen."

De door vlinderkundige Robert Pyle geïdentificeerde *Extinction of Experience* is geen onontkoombaar gevolg van ecologische achteruitgang, eerder een weerspiegeling van de menselijke desinteresse in de natuur. Gebrek aan natuurervaringen kan de biodiversiteitscrisis versterken en een bodem zijn voor meer ecologische schade, maar dit proces kan ook worden omgekeerd.

Rijkdom

Volgens Hooykaas speelt soortentelbaarheid een belangrijke rol. Soortenkennis zorgt ervoor dat je diversiteit in soorten gaat zien en kan zo natuurervaringen verrijken, is zijn overtuiging. "Als je bijvoorbeeld weet dat een soort die je tegenkomt zeldzaam is, vergroot dit de natuurbeleving. Dat begint bij kennismaking en herkenning: weten welke rijkdom de natuur herbergt, zodat je meer gaat zien."

Wildernisgids Marijke van Langen laat mensen een ander pad bewandelen om tot een verrijkende ervaring te komen. Bij haar

cursisten traint ze de vaardigheden om in de natuur te overleven en het natuurbelevingswustzijn. Haar lessen vinden plaats in de Amsterdamse Waterleidingduinen.

Dat de mens dit gebied zichtbaar naar zijn hand heeft gezet, is voor Van Langen volstrekt irrelevant. "Ik kan me hier nog steeds bewust zijn van het leven om me heen. Zie je die beuk bijvoorbeeld? Ik kan me met die beuk verbinden. Hiervoor maakt het niet uit dat deze door mensen is geplant."

Wat Van Langen precies doet en waarom het werkt, kan ze lastig onder woorden brengen. Je kunt erover praten en met je hoofd bezig zijn, maar ervaren is ook een gevoelskwesje, vindt de wildernisgids. En dus demonstreert ze liever. Ze snoept van de jonge blaadjes van de beuk en de meidoorn en laat mensen door het bos struinen: niet met de stadse loop (druunend en doelmatig), maar met de vossenpas (blootsvoets en zorgvuldig afstappend).

Ervaren, niet alleen observeren, is haar credo. De keuze voor de Amsterdamse Waterleidingduinen komt niet uit de lucht vallen: hier mogen de bezoekers vrij rondstruinen. De natuur is een groen decor waar je doorheen wandelt. Je ziet de bomen, maar je bent bezig met je gesprekspartner, of met de foto. Je daadwerkelijk met het bos verbindt, dat is toch anders."

Natuur is geen product dat je hapklaar consumeert terwijl je de paaltjes van de wandelroute volgt, vindt ook universitair docent Drenthen. Er moet ruimte zijn om te struinen, voor een onverwachte ontmoet-

Ze snoept van de jonge blaadjes van de beuk en de meidoorn en laat mensen door het bos struinen

ting met een ree, voor oncontroleerbare wildheid. "Dat is wat de natuur diepere betekenis verleent. Dan ervaren we een bijna transcendente, onszelf overstijgende wereld."

Om die ervaring te bewerkstelligen, raadt wildernisgids Van Langen iedereen aan een zitplek voor zichzelf te creëren. Simpelweg een vierkantje meter in de tuin of rondom het huis. "Ik vraag mensen elke dag twintig minuten in dit vierkantje te zitten te kijken wat er allemaal leeft. Je leert de cyclus van de natuur kennen en komt erachter wie er in je tuin woont. Je leert je eigen plek echt kennen."

De natuurervaringen zijn niet weg. Mensen zijn verleerd de verbinding te leggen, zo weet ze uit eigen ervaring. Een moment, toen ze op de vossenpas een bos verkende, staat haar nog erg bij: "Ik was heel erg geraakt. Er ontstond een verbinding met het andere leven om me heen en ik besefte me hoe lang ik niet verbonden was geweest. Het leven was grijs en na die oefening had het kleur."